

" Waterkwaliteit en visbestand in het Kanaal Leuven-Dijle anno 2023 "

1. Inleiding

Het Kanaal Leuven-Dijle, ook de "Leuvense Vaart" genoemd, is ongeveer 30 km lang en loopt van in de stad Leuven via Mechelen tot aan de samenvloeiing van de Dijle en de Zenne. Ruim driekwart van het kanaal bevindt zich op het grondgebied van de provincie Vlaams-Brabant. Tussen Hofstade en het Zennegat vloeit het kanaal enkele kilometers over het grondgebied van de provincie Antwerpen.

2. Waterkwaliteit

a) Huidige toestand

Het Kanaal Leuven-Dijle is een Vlaams oppervlaktewaterlichaam.

De fysisch-chemische kwaliteit van oppervlaktewater wordt volgens de Europese Kaderrichtlijn Water ingedeeld in 5 klassen: slecht, ontoereikend, matig, goed en zeer goed. Ook voor de biologische waterkwaliteit gelden deze klassen.

Het meest recente jaar waarvoor alle meetgegevens volledig afgewerkt en beschikbaar zijn, is 2022 voor de fysisch-chemische resultaten en 2021 voor de biologische. Ter vergelijking werden de gegevens van 2015 gebruikt.

De fysisch-chemische kwaliteit (als samenvatting van 5 gidsparameters: totaal stikstof, totaal fosfor, geleidbaarheid, zuurstof en pH) was voor het Kanaal Leuven-Dijle in 2015 "ontoereikend", net zoals in 2022.

De totale biologische waterkwaliteit van dit waterlichaam was in 2015 "matig", en dat was in 2021 nog steeds het geval.

b) Toekomstperspectieven

b1) Het Kanaal Leuven-Dijle is in het stroomgebiedbeheerplan 2022-2027 administratief ingedeeld als Vlaams Waterlichaam VL05_167. Het kanaal wordt gevoed met water van de Dijle, die in Leuven wordt afgetakt net na de samenvloeiing met de Voer. De waterkwaliteit van het kanaal wordt dus bepaald door de kwaliteit van deze bovenstroomse waterlopen. De doelstellingen voor stikstof en fosfor voor het kanaal zijn al gehaald, en een verdere verbetering van de kwaliteit van Dijle en Voer zal ongetwijfeld nog tot een verdere verbetering in het kanaal leiden.

b2) Het Kanaal Leuven-Dijle is in het stroomgebiedbeheerplan 2022-2027 aangeduid met de prioritering klasse 6. Dit betekent dat er voor het kanaal in het stroomgebiedbeheerplan geen prioritaire acties voor verdere kwaliteitsverbetering zijn uitgewerkt, omdat dergelijke acties zijn toegespitst op de voedende waterlopen Dijle en Voer. Meer informatie is terug te vinden in de waterlichaamfiche via <https://www.integraalwaterbeleid.be/nl/geoloket/overzicht-oppervlaktewaterlichamen>.

3. Afvissingen

In opdracht van het Agentschap voor Natuur en Bos (ANB) werd door het ATKB in 2020 een bemonstering in het Kanaal Leuven-Dijle uitgevoerd.

De bemonsteringen van het Kanaal Leuven-Dijle zijn uitgevoerd op 21 en 22 september 2020. In het open water zijn in totaal vijf stortkuiltrekken uitgevoerd. Daarnaast zijn twee zegenrondgooien met een 250 meter lange zegen uitgevoerd. In de oeverzone zijn 10 trajecten bemonsterd met het elektrovisapparaat.

a) Soortensamenstelling

In het Kanaal Leuven-Dijle zijn 17 vissoorten (exclusief hybride) aangetroffen. De meeste van deze soorten behoren tot het eurytope gilde, namelijk aal, alver, baars, blankvoorn, brasem, driedoornige stekelbaars, Europese meerval, giebel, (spiegel)karper, kolblei, pos, snoek en snoekbaars.

Bittervoorn en vetje zijn de aangetroffen soorten die tot het limnofiele gilde behoren en daarnaast zijn twee exoten aangetroffen, namelijk zonnebaars en zwartbekgrondel. Daarnaast zijn in het Kanaal Leuven-Dijle in totaal 15 gevlekte Amerikaanse rivierkreeften waargenomen (n=3 elektro en n=12 stortkuil).

De soortenrijkdom in het Kanaal Leuven-Dijle is met 17 vissoorten exclusief hybride (kruising tussen twee karperachtigen) relatief soortenrijk. Spiegelkarper en karper worden in dit geval tot één soort gerekend.

De meeste soorten behoren tot het eurytope stromingsgilde, namelijk aal, alver, baars, blankvoorn, brasem, driedoornige stekelbaars, Europese meerval, giebel, (spiegel)karper, kolblei, pos, snoek en snoekbaars. Bittervoorn en vetje zijn de aangetroffen limnofiele soorten. Daarnaast zijn exoten zonnebaars en zwartbekgrondel gevangen.

In 2017 werden 17 zwartbekgrondels aangetroffen, verspreid over sector 3 tot en met sector 5 (Mies & Van Giels, 2018). Deze soort lijkt zich sterk verspreid te hebben over het kanaal, aangezien 744 exemplaren zijn gevangen verspreid over alle Sassen. Rheofiele soorten ontbreken geheel in de visstand, maar zijn dan ook geen kenmerkende vissen voor scheepvaartkanalen.

De verschillende sectoren die worden onderscheiden zijn: Sector 1: Leuven-Tildonk; Sector 2: Tildonk- Kampenhout-Sas; Sector 3: Kampenhout-Sas-Boortmeerbeek; Sector 4: Boortmeerbeek-Battel; Sector 5: Battel-Zennegat.

Opvallend is het lage aantal soorten in sector 4. Terwijl in de overige sectoren tussen acht en elf vissoorten zijn aangetroffen, zijn in sector 4 slechts vijf soorten gevangen. Zelfs blankvoorn, een in het algemeen vaak voorkomende soort, was in sector 4 tijdens de bemonstering in 2020 niet aangetroffen.

In Tabel 30 is een overzicht gegeven van de soortensamenstelling sinds 2011. De soortenrijkdom is in 2020 in vergelijking met de voorgaande bemonsteringen nog niet eerder zo hoog geweest. Bij de bevissing op het Kanaal Leuven-Dijle in 2011 werden 14 soorten aangetroffen (Spierts & Vis, 2012). Tijdens de bemonstering in 2014 zijn twee soorten minder

gevangen (Koole, 2015). De soortenrijkdom is in 2017 weer toegenomen naar 16 soorten (exclusief hybride) (Mies & Van Giels, 2018).

Vetje is voor het eerst aangetroffen tijdens de bemonstering in 2020. Rietvoorn, zeelt, kopvoorn, winde en blauwband (exoot) zijn tijdens de voorgaande bemonsteringen wel aangetroffen, maar tijdens de bemonstering in 2020 niet aangetroffen.

Zeelt is hiermee voor het eerst sinds de bemonsteringen in 2011 niet aangetroffen. Tijdens de huidige bemonstering is, net als in 2017 (Mies & Van Giels, 2018), slechts sporadisch vegetatie waargenomen, hetgeen de beperkte aanwezigheid van soorten uit het limnofiele gilde verklaart. Veel van de limnofiele vissoorten hebben namelijk een voorkeur voor plantenrijk water.

Opvallend is dat soorten als rietvoorn, kopvoorn, winde en blauwband enkel tijdens de bemonstering(en) in 2011 en/of 2014 zijn gevangen en dat soorten als alver, Europese meerval, gibel, vetje, gibel en zonnebaars enkel tijdens de bemonstering(en) in 2017 en/of 2020 zijn aangetroffen.

De meer algemeen voorkomende vissoorten zoals baars, blankvoorn, brasem, driedoornige stekelbaars en snoekbaars zijn tijdens alle bemonsteringen gevangen.

b) Omvang van het visbestand

De omvang van het visbestand is geschat op respectievelijk 91,3 kg/ha en 2.597 stuks/ha.

Het visbestand bestaat in biomassa voornamelijk uit eurytopen (89%), gevolgd door de exoten (11%). De overige gilden hebben in biomassa een verwaarloosbaar aandeel in de visstand.

Op soortniveau bestaat de biomassa van het visbestand voornamelijk uit blankvoorn (49%). In mindere mate hebben brasem (12%), zwartbekgrondel (11%) en baars (8%) een aandeel in de biomassa.

Het visbestand bestaat in aantallen voornamelijk uit eurytopen (59%), gevolgd door de exoten (41%). De overige gilden hebben ook in aantallen een verwaarloosbaar aandeel in de bestandschatting. Op soortniveau wordt op basis van aantallen zwartbekgrondel het meest frequent aangetroffen (40%), gevolgd door blankvoorn (30%) en baars (23%). Voor de overige soorten is het aandeel laag (7%).

Opvallend is dat van blankvoorn en brasem nauwelijks jonge vis is aangetroffen, terwijl het totaalbestand van blankvoorn redelijk omvangrijk is. Verhoudingsgewijs ontbreken bij blankvoorn voornamelijk vissen van de eerste jaarklasse. Van deze soort zijn vanaf circa 11 cm pas redelijke aantallen aangetroffen. Hoewel er in 2020 verhoudingsgewijs weinig jonge blankvoorns zijn aangetroffen, zijn de aantallen sinds het onderzoek in 2017 wel toegenomen. Tijdens het onderzoek in 2017 werden slechts enkele juveniele en éénzomerige blankvoorns aangetroffen. In 2020 zijn rond 530 éénzomerige blankvoorns gevangen.

Van brasem is het opvallend dat alle jaarklassen slechts beperkt aanwezig zijn. Ondanks de beperkte aanwezigheid lijkt er een evenwichtige opbouw te zijn tussen de jaarklassen. Tijdens het onderzoek in 2017 ontbrak de éénzomerige lengteklasse van brasem en werden slechts enkele volwassen brasems aangetroffen, terwijl tijdens het onderzoek in 2014 nog wel redelijk omvangrijke éénzomerige visbestanden van blankvoorn en brasem werden aangetroffen.

In 2020 is het aandeel juveniele brasem weer toegenomen. Dit geeft aan dat het kanaal wel degelijk paai- en opgroeimogelijkheden heeft voor deze soorten. Mogelijk waren de paai- en/of opgroeiomstandigheden na 2014 niet optimaal waardoor de eerste jaarklassen ontbreken of slechts beperkt aanwezig zijn. Ook tijdens het onderzoek van 2011 is slechts een beperkt bestand van jonge brasem en blankvoorn aangetroffen, hetgeen bovenstaande verklaring onderbouwt. Een andere mogelijke oorzaak is dat de visstand tijdens de bemonsteringen niet homogeen verspreid was, door beginnende winterclusteringen. Gezien de periode van uitvoering en de vangstresultaten van de andere onderzochte kanalen lijkt het echter onwaarschijnlijk dat de vis reeds in clustering aanwezig was.

Binnen het Kanaal Leuven-Dijle kent daarnaast het baarsbestand een evenwichtige opbouw. Enkele exemplaren bereiken daarbij lengtes tot 40 cm.

In 2011 en 2014 werd het visbestand in het Kanaal Leuven-Dijle geraamd op respectievelijk 73 en 94 kg/ha (Spierts & Vis, 2013; Koole, 2015). Het bestand van 2017 is met 72 kg/ha van vergelijkbare omvang aan dat van 2011 en iets lager dan in 2014.

Met een omvang van 91 kg/ha in 2020 is het visbestand sinds 2017 licht toegenomen en weer van vergelijkbare omvang aan dat bestand van 2014.

Ten opzichte van 2017 zijn de gemiddelde biomassa's vooral in de panden in Vlaams-Brabant toegenomen. In sector 1 van 157,4 naar 203,6 kg/ha, in sector 2 van 45,1 naar 65,6 kg/ha en in sector 3 van 86,7 naar 128,2 kg/ha. In sector 5 is deze opwaartse trend minder duidelijk, terwijl de biomassa's in sector 4 zelfs licht zijn afgenomen. Deze toenames in biomassa's zouden het positief effect van de sinds 2017 doorgevoerde projecten in de Leuvense Vaart op Vlaams-Brabants grondgebied kunnen zijn. Deze projecten hebben het doel de schuil- en paaiplaatsen voor vissen te verbeteren. Ondanks dat schommelingen door de jaren heen binnen het visbestand optreden lijkt het visbestand door de jaren heen redelijk stabiel te zijn.

In Tabel 31 zijn de verschillen voor de meest voorkomende soorten weergegeven.

De samenstelling van de visstand laat een wisselende opbouw zien.

Bij blankvoorn is te zien dat het bestand sinds 2011 steeds toeneemt. Waar in 2011 de schatting voor blankvoorn nog slechts 0,4 kg/ha bedroeg, is deze geleidelijk toegenomen tot 45 kg/ha in 2020.

Tegelijkertijd is er bij baars de laatste jaren sprake van een afname ten opzichte van de eerste jaren.

Bij brasem was een duidelijk stijgende trend in de bestandsomvang waarneembaar tot en met 2017. Het bestand lijkt echter weer afgenomen te zijn tot 11 kg/ha in 2020.

Daarnaast is de dalende trend van het palingbestand opvallend. Het bestand is in 2011 nog geraamd op 36 kg/ha ten opzichte van 4 kg/ha in 2020. Tijdens de bemonstering in 2011 is meer jonge paling aangetroffen. In 2020 zijn enkel palingen aangetroffen met een lengte groter dan 22 cm. De recente jaren wordt sporadisch glasaal in beperkte maten uitgezet. Mogelijk spelen deze sporadische uitzettingen van aal een rol in het aanwezige bestand en lengteopbouw.

Een andere mogelijke oorzaak van de achteruitgang van de aalstand is de beperkte connectiviteit tussen het kanaal en het hydrografische net. Ook wordt de migratie waarschijnlijk bemoeilijkt door de aanwezige sluizen.

VERBEIREN Marc

Wolvertem, oktober 2023

{ BRON : schriftelijke parlementaire vraag gesteld door Vlaams volksvertegenwoordiger mevrouw Gwenny DE VROE in het Vlaams Parlement ; zie :

vraag gesteld aan de minister van Omgeving (Milieu) Zuhail DEMIR :
“ *Bulletin van Vragen en Antwoorden* “ , Vlaams Parlement , zitting 2023-2024 , vraag nr. 1071 van 21 september 2023 } .

Tabel 30 Soortensamenstelling in het kanaal Leuven-Dijle in de jaren 2011, 2014, 2017 en 2020.

Gilde	Vissoort	2011	2014	2017	2020	
Eurytoop	Aal	x	x	x	x	
	Alver	-	-	x	x	
	Baars	x	x	x	x	
	Blankvoorn	x	x	x	x	
	Brasem	x	x	x	x	
	Driedoornige stekelbaars	x	x	x	x	
	Europese meerval	-	-	x	x	
	Giebel	-	-	x	x	
	Hybride*	-	x	x	x	
	Karper	-	x	x	x	
	Kolblei	-	-	x	x	
	Pos	x	x	x	x	
	Snoek	x	-	x	x	
	Snoekbaars	x	x	x	x	
	Spiegelkarper	-	x	-	x	
	Limnofiel	Bittervoorn	-	x	-	x
		Rietvoorn	x	x	-	-
Vetje		-	-	-	x	
Zeelt		x	x	x	-	
Rheofiel	Kopvoorn	x	-	-	-	
	Winde	x	x	-	-	
Exoot	Blauwband	x	-	-	-	
	Zonnebaars	x	-	x	x	
	Zwartbekgrondel	-	-	x	x	
Totaal		14	12	16	17	

* = hybride, kruising tussen twee karperachtigen

Tabel 31 Verschil in het visbestand (kg/ha) in kanaal Leuven-Dijle bij de belangrijkste soorten tussen 2011, 2014, 2017 en 2020.

Vissoort	2011	2014	2017	2020
Aal	36	14	7	4
Baars	18	29	7	8
Blankvoorn	0,4	20	25	45
Brasem	10	16	30	11
n soorten	15	12	16	17
Totaal	73	94	72	91